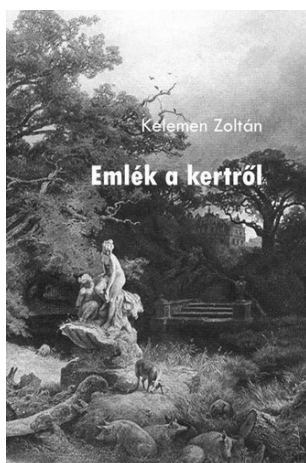

PIKÓ ANDRÁS

Háztáji vizsgálódások a kertben

KELEMEN ZOLTÁN: EMLÉK A KERTRŐL

SZEK-JGYF Kiadó
Szeged, 2017
366 oldal

”

Kelemen Zoltán 2017-es kötetében a kilencvenes évek közepétől napjainkig készült írások olvashatók a tanulmány és az esszé műfajaiban: nincs monografikus igény, fő- vagy alcím-ben meghatározott koncepció, a sokirányú szemléletmódot pedig már fülszövegében vállalja a kötet. Az egy-egy kortárs komolyzenei alkotóról írott esszé által keretezett tanulmánygyűjteményt két, tágnak mondható tematikus meghatározás tagolja: elsőként *Ellentmondásra ébredés* címmel a *Világirodalom és határvidékei*, majd *Nehéz élet az ének* címmel a *Kortárs és klasszikus magyar irodalom* témaköreiben végzi vizsgálódásait a szerző.

Hangsúlyosabb témák persze kitűnnek. A világirodalmi részben három tanulmány is foglalkozik James Joyce életének és művének (osztrák-)magyar vonatkozásaival, a magyar irodalom kapcsán pedig szintén három tanulmányt kapnak a Kelemen által korábban külön kötetben vizsgált ködlovagok – elsősorban Krúdy, valamint egy esetben egy Krúdy-regényen keresztül Cholnoky László alakja. Két-két szöveg foglalkozik Márai Sándorral és Határ Győzővel, de terjedelmes bemutatást nyer Bari Károly költői életműve is. Ennyiben nem okoz meglepetést a kötet: az életműből eddig kitűnő fő érdeklődési irányok itt is jelen vannak. Ugyanakkor szó sincs ismétlésről, a korábbi nagy ívű kutatások hordalékszövegeinek ömlesztéséről: minden, az életműben már érintett témához releváns adalékul, saját jogukon is helyállva járulnak az itt közölt tanulmányok. Jó példa erre a Krúdy I. világháborúhoz való viszonyát tárgyaló szöveg: *A 42-ös mozsarak* című, a szélesebb körű ismertséget el nem ért regényt vezérfonalként használva tárja fel az író műveiben tükröződő viszonyát korának meghatározó kataklizmájához, mely a konszenzusos liberális-pacifista álláspontnál jóval árnyaltabb, változókonnyabb és – mint azt a szerző okfejtése végén elismeri – bizonyossággal meg nem határozható. Eredményes a *Zöld Ász*

szoros olvasása is: az írótlárs Cholnoky László felsejlő alakjának körvonalazásán túl Kelemen az égi és földi szerelem kettőssége felől vizsgálja a főhős Galgóczi lélekrajzát többek között Xenophón, Platón, Marsilio Ficino és Milan Kundera bevonásával. Ehhez hasonló karakterelemzést kap Márai Sándor *Vendégjáték Bolzanóban*-jának Casanova-alakja is, azonban itt a műnemek és a közöttük való átjárhatóság felé fut ki az elemzés. Valóban: nem az a legfőbb kérdés, hogy Casanova drámai hős vagy regényes jellem, hanem hogy mit tesz valójában Márai, amikor a kettő sajátos szintézisét állítja regénye középpontjába. Rövid tanulmányokban foglalkozik a szerző a halállal, mint a lélek átváltozásával Arany János balladáiban, valamint Hajnóczy Péter *Jelentések a sülyesztőből* című posztumusz kötetével. Ez utóbbinál szerencsés találkozást rögzít a szerkesztési elvek és a művek nyughatatlanul önkritikus, önvizsgáló természetete között – így kapja a kötetet a tanulmány címében is foglalt *kritizáló kiadás* címkét.

A világirodalmat és határvidékeit pásztázva szoros vizsgálatnak és kritikának veti alá a szerző Ray Kurzweil *A szingularitás küszöbén* című könyvét. Amellett, hogy az információtechnológiai szempontok mellett az elméleti matematika terminológiáját is biztos kézzel vonja be (elismerve és megköszönve a vonatkozó területeken működő kollégái segítségét), a humán tudományok információs korban betöltött értékének felmérésekor is pártatlanul, világosan indokolva, hazabeszélés és a kérdésben megszokott nihilista pátoasz nélkül foglal állást. A vizsgált témák sokszínűsége tekintetében, noha világos koncepció, ív híján (megjegyzendő: ilyesmi ígélet szintjén sem bukkan fel) az esetlegesség benyomását keltheti az összeállítás, de kitűnik, hogy Kelemen csak önnön belső intuícója vezette a témaválasztáskor. A mégoly illékony és definiálhatatlan populáris irodalom kategóriájába tartozó művek elemzése egyaránt elkerüli a rajongást, tudálékos leereszkedést és a kultikus szerzők „végre méltó helyre emelés”-ének komor messianizmusát: Howard Philips Lovecraft novellájának rövid tárgyalására és Philip K. Dick világképének teológiai szempontú vizsgálatára is ugyanaz a következetesség és kitapintható őszinte érdeklődés jellemző, ami a kötet minden egyes szövegére. Northrop Frye Bibliával foglalkozó, magyarul *Kettős tükör* és *Az Ige hatalma* címmel megjelent műveinek – elsősorban az utóbbinak – tárgyalását a Biblia posztmodern szövegelméletekkel való párhuzamai felismerésének jelentőségére futtatja ki, miközben némi kritikát is megfogalmaz többek között a Frye által átvett heideggeri latin-görög terminológia pontatlanságai vagy az egyértelműként kezelt Krisztus–Oidipusz-párhuzam kapcsán.

Érdekes, hogy az elemzések egyes momentumait is ugyanez a kritika illetheti: helyenként valóban széles az ecsetkezelés. A legtöbbször éppen a fentiekhez hasonló párhuzamok regisztrálása kapcsán – például a Tolkien-legendárium istenségeinek és az indoeurópai, valamint zsidó-keresztény mitológia alakjainak megfeleltetésében az olyan sarkos kijelentések, mint „Yavanna egyértelműen kthonikus istennő, Démétér megfelelője Tolkiennél” (86) noha helytállóak, kifejtetlenségük miatt mégis kilógnak a szövegből. Ugyanez mondható el a fentebb már említett Casanova-alak Szindbáddal és Odüsszeusszal való kvázi-azonosításáról (290), a kommunista és keresztény eszkatológia parallelizmusainak bő egy oldalon való eszmetörténeti összegzéséről (193), de a Joyce magyar vonatkozásainak szentelt tanulmányokban is elkelne valamivel több reflexió a hatástörténeti fejtegetések örök feltételes módjára. Az eszszéiztikus hangnem előtörései emelik ugyan az olvasmányosságot (ld. például a humor váratlan-jótejkony kivillanásait: „[Gandalf alakját] jellemrajza, melyet minden bizonyonnyal a kalandosság követelménye formált, bennfentes portáshoz vagy maximalista tornatanárhoz is hasonlónvá teszi.” (96)), de néhol a precizitás rovására mennek. Ez vezet el ahhoz a különös

idegen testhez – vagy magzatburokhoz –, amit a kötet elején és végén szereplő egy-egy, Michael Nyman és Philip Glass zenéjének szentelt esszé képez – egyikük a kötet címadója is. Ezek hangvétele ugyanis olyan szélsőséges mértékben üt el a köztük elterülő szövegegyüttestől, hogy óhatatlanul is felvetődik a kérdés: miért nem egy esetleges későbbi, külön esszé-kötetben kaptak helyet? Ehhez hasonló kötetek nem egyben végigolvasásra készülnek, de a nyitány és zárlat illetően megoldása legalábbis visszatetszést kelt.

Itt azonban a hibák véget érnek. Kelemen könyvének fő erényei az olvasmányosság mellett a számos valóban megtalált releváns eredmény és a társtudományok bevonásának mindvégig pontos és következetes mivolta. Sokirányú, de nem széttartó gyűjtemény, mely az eddigi életműhöz hiánypótló jellege mellett is fontos adalékként járul.

